מפניני הפרשה - מאמר

לעת ערב יהיה אור

מה ברא ה' בתחילה? נראה כי הדבר שנוי במחלוקת. בבראשית רבה פרשה ג' - "**ויאמר אלוקים יהי אור**" - **ר' יצחק פתח דבריך יאיר וגו'** (**תהלים קיט**) **ר' יהודה ור' נחמיה ר' יהודה אומר האור נברא תחילה - משל למלך שביקש לבנות פלאטין והיה אותו המקום אפל, מה עשה, הדליק נרות ופנים לידע היאך קובע תימיליאום כך האור נברא תחילה, ר' נחמיה אומר העולם נברא תחילה, למלך שבנה פלטין ועיטרה בנרות...**"

מחלוקת דומה אנו מוצאים במפרשים, רש"י מפרש: "בראשית ברא" - אין המקרא הזה אומר אלא דרשני...ואם באת לפרשו כפשוטו כך פרשהו בראשית בריאת שמים וארץ והארץ הייתה תהו ובהו וחשך ויאמר אלוקים יהי אור. ולא בא המקרא להורות סדר הבריאה לומר שאלו קדמו, שאם בא להורות כך, היה לו לכתוב בראשונה ברא את השמים וגו'. יוצא לפי פירושו שבתחילה ברא ה' את האור.

לעומתו הרמב"ן אחרי שמביא את פירוש רש"י, ומקשה עליו, מפרש בדרך אחרת: "**בראשית - כתב רש"י, ואם באת לפרשו כפשוטו כך פרשהו...ולפי דעתו לא נברא ביום ראשון רק האור...ועתה שמע פירוש המקרא על פשוטו נכון וברור. הקב"ה ברא כל הנבראים מאפיסה מוחלטת. ואין אצלנו בלשון הקודש בהוצאת היש מאין אלא לשון "ברא". ואין כל הנעשה תחת השמש או למעלה, הווה מן האין התחלה ראשונה. אבל הוציא מן האפס הגמור המוחלט יסוד דק מאד, אין בו ממש...**" יוצא לפי הרמב"ן שתחילה ברא ה' יש מאין את השמים ואת הארץ.

השבוע הראשון של הבריאה היה שבוע של הקב"ה, ומסתיים במילים "**אשר ברא אלוקים לעשות**" – מכאן ואילך העשיה היא של האדם. מהי העשיה הראשונה של האדם? על כך אנו מוצאים במסכת פסחים נד. "...**ואור דידן, במחשבה עלה ליבראות בערב שבת, ולא נברא עד מוצאי שבת. דתניא, רבי יוסי אומר: שני דברים עלו במחשבה ליבראות בערב שבת ולא נבראו עד מוצאי שבת, ובמוצאי שבת נתן הקדוש ברוך הוא דיעה באדם הראשון מעין דוגמא של מעלה, והביא שני אבנים וטחנן זו בזו ויצא מהן אור...**"

אם כן תחילת העשיה של האדם היא האור.

צעד משמעותי בחיבור בין הארץ לשמים, היה בהקמת המשכן, והנה שם אנו מוצאים בחומש במדבר פרק ז' – פט' "**וּבְבֹא מֹשֶׁה אֶל אֹהֶל מוֹעֵד לְדַבֵּר אִתּוֹ וַיִּשְׁמַע אֶת הַקּוֹל מִדַּבֵּר אֵלָיו מֵעַל הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל אֲרֹן הָעֵדֻת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרֻבִים וַיְדַבֵּר אֵלָיו**" ומיד בתחילת פרק ח' **כתוב** "**וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּהַעֲלֹתְךָ אֶת הַנֵּרֹת אֶל מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה יָאִירוּ שִׁבְעַת הַנֵּרוֹת**" ויש לשאול מה פשר הסמיכות ביניהם? אפשר לומר שבא הכתוב ללמדנו שהדיבור הראשון שהיה עם משה מבין שני הכרובים הוא עניין האור בהדלקת המנורה. מאז נמצא העולם במאבק בין החושך המסמל את הרע, לבין האור המסמל את הטוב. אומנם הנביא זכריה פרק יד' – ז' מנבא שסוף העולם אור "**וְהָיָה יוֹם אֶחָד הוּא יִוָּדֵעַ לַה' לֹא יוֹם וְלֹא לָיְלָה וְהָיָה לְעֵת עֶרֶב יִהְיֶה אוֹר**", אולם מתוך כל ההתחלות שהיו באור, אנו מקבלים גילוי דעת, של רצון ה' להרבות אור גם במהלך קיום העולם.

כיצד מרבים את האור? אין דרך אחרת להרבות את האור, אלא בהגברת המעשים הטובים, אהבת חסד, אהבת הבריות, לימוד התורה וקיומה.

בין אדם לחבירו

כשבאים אורחים לביתו של אדם, אסור לו לגרום להם בושה, ולכן אל ישאל אותם שאלות בפרשת השבוע, בהלכה וכדומה, אלא אם כן הוא מכיר אותם ויודע בוודאות שידעו להשיב לשאלותיו.

אדם שמזמין אורחים ורוצה שיאמרו דברי תורה, עליו לתאם איתם מראש, אפילו אם יודע שהם 'ברי אוריין', ויש להם דברי תורה מוכנים. וגם אז בשום פנים ואופן לא יבקש אדם מאורחיו במפתיע לומר את דברי התורה, אלא יתאם איתו מתי יזמינו לאומרם.

שואל ומשיב

שאלה: האם על האדם לברך שהחיינו על תפילין חדשות?

תשובה: בתוספתא ברכות, פרק ו' הלכה טו' מבואר, שעל טלית חדשה או תפילין חדשים צריך לברך שהחיינו. אולם התוספות במסכת מנחות דף מב: כתבו בשם רב שרירא גאון, שאין הלכה כדברי התוספתא בזה, כי אין לברך שהחיינו אלא על מצווה הבאה מזמן לזמן, כגון שופר ולולב מגילה ונר חנוכה, מה שאין כן בתפילין חדשים. אולם הרמב"ם בפרק יא' מהלכות ברכות הלכה ט כתב, שיש לברך שהחיינו על טלית חדשה או על תפילין חדשים.

הטור אורח חיים סימן כב הביא דין התוספתא לגבי טלית חדשה שמברך עליה שהחיינו, והשמיט דין זה לגבי תפילין חדשים. וכתב מרן הבית יוסף שם, בשם רבינו הגדול רבי יצחק אבוהב, שטעמו משום שאין לברך שהחיינו אלא על מצווה הבאה מזמן לזמן, ושלא כדברי התוספתא הנ"ל, ולכן לא כתב הטור בהלכות תפילין שיש לברך שהחיינו על תפילין חדשים, ורק לגבי טלית חדשה כתב לברך, ולא משום המצווה, אלא משום שהוא בגד שמתעטף בו להנאתו, וכדין הקונה כלים חדשים שמברך שהחיינו. ושכן כתב בעל העיטור.

כן פסק מרן בשלחן ערוך אורח חיים סימן כב, שעל טלית חדשה מברך שהחיינו משום דלא גרע מקונה כלים חדשים. ומבואר שסובר שלא כדעת הרמב"ם שיש לברך שהחיינו על המצווה של תפילין חדשים.

הטורי זהב כתב, שאף בתפילין חדשים יש לברך שהחיינו. אבל מרן החיד"א במחזיק ברכה סימן כב כתב, שהמנהג כדעת מרן שלא לברך שהחיינו כשמניח תפילין חדשים. וכן כתב המאמר מרדכי בשם האחרונים. וכן פסק הגאון רבי חיים פלאג'י בכף החיים סימן י'. וכן כתבו בספר 'זכור לאברהם' חלק א' הלכות ברכות. ובספר 'שמח נפש' מערכת שהחיינו דף פב. ובספר ברכת יוסף ידיד חלק ב'. ועוד אחרונים. וכן פשט המנהג.

סיכום: הרוכש תפילין חדשות לכתחילה טוב שלא יברך עליהם ברכת שהחיינו מצד ספק ברכות להקל. ומכל מקום מי שרוצה לברך עליהם שהחיינו יש לו על מי לסמוך. ומה טוב ומה נעים שכדי לצאת ידי חובת כולם, ילבש בגד חדש יברך עליו שהחיינו ויכוון בברכתו זו גם על התפילין החדשות.

מפניני הפרשה - רעיון

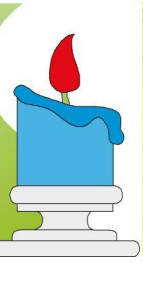
לא טוב היות האדם לבדו

כתוב בתורה "לא טוב היות האדם לבדו". ושאלה קשה עולה על כך: וכי יתכן שהקב"ה חשב בתחילה לברוא את האדם לבדו ואחר כך שינה את דעתו?!

רבינו בחיי מבאר: "**אבל עיקר הכתוב 'לא טוב היות האדם לבדו', לא נאמר אחר בריאת האדם, אלא בתחילה קודם הבריאה, כשעלה במחשבה להבריאות אמר הקדוש ברוך הוא 'לא טוב היות האדם לבדו' שיהיה יחידי בעולם השפל מכיר ועומד וקיים לנצח כמלאכי השרת, 'אעשה לו עזר כנגדו' שיהיה האדם מין ואישיו מתרבין זה מזה חווים ונפסדים כשארי בעלי חיים**".

החזקוני מוסיף על כך: "**מתחילה עלה במחשבה לעשות לו זוג ולא מצא פתח לעשות עד לאחר קריאת השמות כדי שיתאוה לה ויחבבנה יותר**".

והכלי יקר מבאר מדוע בתחילה בראם דבוקים יחד ואחר כך הפרידם: "**לפי שבכל מקום שיש שינוי ומחלוקת אין הטובה מצוי שם, שהרי מטעם זה לא נאמר 'כי טוב' בשני לפי שבו נברא המחלוקת כי כל מספר שניים יש בו חלוקה ופירוד. ואם כן אם היה האדם נוצר כל אחד מהם מחומר בפני עצמו אם כן יהיו שנים גופים מוחלקים ולא יהיה הטוב דבק בהם יען כי יהיו נעדרים מן האהבה והאחדות, ויהיו קרובים לבוא לידי פירוד ומריבה וליתן ריווח בין הדבקים והאדם מדיני בטבע צריך יותר אל האהבה והאחדות מכל שאר בעלי חיים לפיכך אמר שלא טוב היה אם יהיה האדם נוצר מן חומר אחד והאשה מן חומר אחר לפיכך אעשה לו עזר, כשיהיו מן חומר אחד אז יהיה כל אחד לעזר ולחועיל אל השני ויהיו זה כנגד זו פונים פניהם זה לזה כי זה מורה על האהבה כמו שנאמר (תהלים טז ח) שויתי ה' לנגדי תמיד. שאין פירושו של התנגדות של מריבה אלא התנגדות של אהבה כמים הפנים...**"

נר ה' נשמת אדם, גיליון זה מוקדש לעילוי נשמת:

מנחם יצחק בן שמואל חיים הילמן ע"ה אהרון בן שרה שרון ע"ה

חיים בן תמר ואברהם סהר ע"ה ניר בן דרורה ארזוני ע"ה

עמרם בן מרים קרסנטי ז"ל אהרון בן אסתר גודלי ז"ל

ר' גדעון נתן בן ר' יעקב לסינגר ז"ל עזרא בן טוביה ברטוב ז"ל

נר ה' נשמת אדם, גיליון זה מוקדש לעילוי נשמת:

הרב אברהם בן הרב מאיר ליברמן ז"ל

שרה שרה בת מרים כהן ע"ה שרה בת אליהו יונגר ע"ה

סימונה בת מרסדס אלמליה ע"ה זילפה בת יפה פוזיילוב ז"ל

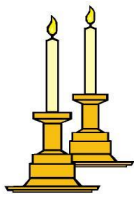
התינוקת חרות בת עדינה ליבוביץ ע"ה

בס"ד כח' לחודש תשרי ה'תשפ"ד
שנה שלושים גליון מספר 03
יוצא לאור על ידי שמעון בוחניק
רב קהילה בישוב חשמונאים

קול ששון

פרסומים תורניים
בהלכה, הגות, אגדה ופרשת שבוע
ע"ש ששון בן שמחה לבית בוחניק ז"ל

שבת קודש
פרשת בראשית
שבת מברכין – בסימנא טבא
מפטירים
"ויאמר לו יהונתן מחר חדש"
(שמואל א' פרק כ' יח')

חשמונאים (שעון קיץ)
כניסת שבת וחג: 17:52
יציאת שבת וחג: 18:50
זמן רבנו תם: 19:22

מהלכות הכוונה בברכות עפ"י שו"ע בסימן ה' ופוסקים אחרונים

הקדמה

אחת הברכות הראשונות שמברך האדם בשם ומלכות בהשכמת הבוקר היא ברכת 'אשר יצר'. להלן נבאר את הכוונה הכללית שיש לכוון כאשר מזכירים בברכה שם ומלכות ואת החשיבות לכוון פירוש המילים בברכות.

מקור בתלמוד

בתלמוד הבבלי מסכת ברכות דף ז: מובא: "...**אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי: מיום שברא הקב"ה את העולם לא היה אדם שקראו לקב"ה 'אדון', עד שבא אברהם וקראו 'אדון' שנאמר: ויאמר אדני אלוקים במה אדע כי אירשנה...**" מפרש רש"י: **אדני אלוקים - כתוב באל"ף דל"ת.** ומפירוש התוספות שם עולה שאזכרת ה' בלשון זו מבטאת "אדנות".

פסיקת הטור

הטור בסימן ה' כתב שהמברך צריך לכוון את פירוש המילים שמוציא מפיו, ושהכוונה שיש לכוון באמירת שם ה' היא: שהוא אדון הכל. וכן מוסיף הטור את הכוונות שיש לכוון באופן כתיבתו של שם ה' ביו"ד ה"א וכו' ואת הכוונות שיש לכוון כשמזכירים 'אלוקים': "**ויכווין בברכותיו פירוש המלות שמוציא מפיו ובהזכירו השם יכווין פירוש קריאתו באל"ף דל"ת לשון אדנות שהוא אדון הכל ויכווין עוד פירוש כתיבתו ביו"ד ה"א לשון הוי"ה שהוא היה והוה ויהיה ובהזכירו אלוקים יכווין שהוא תקוף אמיץ אשר לו היכולת בעליונים ובתחתונים כי אל לשון כוח וחוזק הוא כמו ואת אילי הארץ לקח:**"

בזוהר

וכן מובא בזוהר הקדוש, בכרך ג' לחומש במדבר פרשת פינחס דף רנז: "**וכל שם ושם אסחיד עליה, דאיהו אדון כל עלמין אסחיד עליה אדני...וכל חויין דיליה סהדין על מארי עלמא דאיהו הוה קדם כל חויין ואיהו בתוך כל חויה ואיהו לאחר כל חויה ודא רזא דסהדין חויין עליה היה הוה ויהיה**"

פסיקה להלכה בשו"ע

מרן ב 'בית יוסף' לא הוסיף על דברי הטור מפני שהם מבוארים, ולהלכה פסק בשו"ע סימן ה' כלשון הטור: "**יכווין בברכות פירוש המלות. כשיזכיר השם, יכווין פירוש קריאתו באדנות שהוא אדון הכל, ויכווין בכתיבתו ביו"ד ה"א שהיה והוה ויהיה, ובהזכירו אלוקים, יכווין: שהוא תקוף בעל היכולת ובעל הכוחות כולם...**" האם צריך לכוון בכוונה הנ"ל בכל הזכרת שם ה', או רק כשמזכיר שם ה' בברכות. מלשון הטור שכתב: "ויכוין בברכותיו" וכן מלשון מרן בשו"ע ניתן לדייק שהדין כן רק בהזכרת שם ה' שבברכות, ולא בשאר הזכרת שם ה' בפסוקים ובשאר התפילה. וכן כתב בשו"ת 'אור לציון'.

שו"ת "אור לציון"

בשו"ת אור לציון חלק ב' פרק א' - אות יח' כתב שעיקר הכוונה בהזכרת שם ה' כנ"ל הוא בברכות ובפסוק ראשון של קריאת שמע.

"**כשמזכיר שם ה', צריך לכוון גם פירוש קריאתו, שהוא אדון הכל, וגם פירוש כתיבתו, שהוא היה הוה ויהיה...ומכל מקום עיקר החיוב לכוון אינו אלא בשם ה' בברכות, וכל שכן בפסוק ראשון של קריאת שמע, שיש בזה חיוב נוסף מחמת הכוונה שחייב לכוין בפסוק ראשון של קריאת שמע**".

ילקוט יוסף

בהערה א' ב 'ילקוט יוסף' בסימן ה', כתב בשם אביו ע"ה שלגבי קריאת שמע העיקר הוא עיקר הכוונה היא כפשוטו: "הבן וקבל ישראל, ה' שהוא אלוקינו, ה' אחד", אך בהמשך כתב שראוי לכוון בו גם בשם ה' כנ"ל.

האם צריך כוונה בשם ה' בכל ברכה

האם חובה לכוון את הכוונות הנ"ל באזכרת שם ה' בכל ברכה במשך היום, או שאפשר לכוון פעם אחת ביום ולהתנות שזו הכוונה לכל היום? בספר 'ילקוט יוסף' סימן ה' - ג' כתב שראוי לכוון כנ"ל באזכרת שם ה' בכל ברכה, אך אפשר לכוון פעם אחת ביום ולהתנות שזו הכוונה לכל היום.

"**יש מי שאומר שיכול אדם להתנות בכל בוקר, שבכל פעם שיזכיר במשך היום שם ה', יהיה על פי הכוונה הנ"ל. ולכתחילה ראוי לכל אחד להתאמץ ולכוין בשמות הקודש בעת שמברך, ומתפלל, ובכל פעם שיזכיר שם ה' יכוין, ובפרט בקריאת שמע שחיובה מן התורה. ומכל מקום כיון שעניין הכוונה לא נזכר בגמרא, אפשר שיש לסמוך על התנאי הנזכר...**"

כוונת המילים בברכה

מרן בשו"ע כתב "**יכווין בברכות פירוש המלות**" מקור דבריו במסכת ברכות דף מז. "**תנו רבנן:...ולא יזרוק ברכה מפיו...**" מפרש רש"י: "**ולא יזרוק ברכה מפיו - במהירות, שדומה עליו כמשא, אלא שחוק קבוע הוא לו**".

'משנה ברורה'

כן כתב ב 'משנה ברורה' בסימן ה' ס"ק א' והדגיש את החשיבות בזה: **פירוש המלות: כמו שאמרו חז"ל (ברכות מז.) שלא יזרוק הברכה מפיו, אלא יכוון בעת האמירה ויברך בנחת...ולא יעשה כאדם העושה דבר במהנה ומוציא דברים מפיו בלא הגיון הלב ועל דבר זה הרה אף ה' בעמו ושלח לנו ביד ישעיה ואמר יען כי ניגש העם הזה בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחק ממני**"

'ילקוט יוסף'

כן כתב ב 'ילקוט יוסף' סימן ה': "**יכווין בברכות פירוש המלות...יש לחיזהר בכל הברכות לאומרם בנחת שלא יבלע תיבות או אותיות...**".

סיכום

כשמזכירים שם ה' בברכה ובקריאת שמע צריך לכוון פירוש קריאתו, שהוא אדון הכל, וכתיבתו, שהוא היה הוה ויהיה, וכשמזכירים 'אלוקים' יש לכוון: שהוא תקוף בעל היכולת ובעל הכוחות כולם. ראוי לכוון זאת בכל ברכה, אך אפשר לכוון פעם אחת ביום ולהתנות שזו הכוונה לכל היום. כמו כן בעת אמירת ברכה, בין בברכות הנהנין ובין בברכות המצוות וברכות שבתפילה חשוב להבין ולכוון את פירושם של מילות הברכה.

פינת העורך

"והבל הביא גם הוא מבכורות צאנו ומחלביהן" כתב הבית יוסף: ההבדל בין קרבנות הבל וקין לא היה רק בטיבם, שהבל הביא מן המובחר, בכורות וחלב, וקין הביא מן הזיבורית והקלקול. עיקר ההבדל היה ברצון, בהתלהבות. "והבל הביא גם הוא" גם את עצמו, התקרב כולו לקב"ה. לכן "ויפן ה' אל הבל, ואל מנחתו". אל הבל כי את עצמו קרב, ואל מנחתו- כי היתה מובחרת ומעולה!

ברכות לאור ותקוה

לכל תושבי חשמונאים, העיר מודיעין ולכל ישראל הי"ו בשבת ושמחת תורה פגעו ורצחו בנו פראי אדם, כשהם שוברים את כל גבולות האכזריות. קשה למצוא מילים לנחם, ואין דרך להחזיר את האובדן - אבל יש תקוה שאחרי חושך על פני תהום - ויאמר אלוקים יהי אור ויהי אור - צו השעה הוא להמשיך בלכידות והתפילה - וה' הושיעה המלך יעננו ביום קוראנו.

ברכות מכל הלב

ברכות מעומק הלב וברכת מזל טוב לאיתן והנה ברדה הי"ו לרגל הולדת נכדם יהודה בן לינון ומיכל ברדה הי"ו יהי רצון שיזכו הוריו לגדלו יחד עם כל יוצאי חלציכם באושר, שמחה ונחת לאהבת תורה ויראת שמים, וימצאו חן ושכל טוב בעיני אלוקים ואדם. ולסבא וסבתא היקרים – יהי רצון שתיזכו לרוות נחת מכל יוצאי חלציכם מתוך בריאות ושמחה.

אסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא

"שונה הלכות" – הלכה ומקורה

הגדרת פרי העץ ו'פרי האדמה' לעניין הברכה

הקדמה כללית על פירות העץ והאדמה

על פירות האילן מברכים "בורא פרי העץ", ועל פירות הארץ מברכים "בורא פרי האדמה". אחד המאפיינים של פירות האדמה הוא שהם גדלים במהירות, ותוך מספר חודשים מזריעתם הם נותנים פירות, משום כך יש שזורעים אותם וקוצרים את פירותיהם, אפילו פעמיים בשנה.

לעומת זאת פרי העץ בדרך כלל שותלים ולא זורעים, ובשנים הראשונות אחרי השתילה, העץ צריך לצמוח, לחזק את אחיזת שורשיו באדמה, להתעצב ורק אחר כך, לקלוט מזון מהאדמה, וממנו להצמיח את פירותיו. העץ דומה לאדם, שניהם צריכים לעבור תהליך ממושך עד שיגיעו לבשלות, אבל אח"כ פירותיהם משובחים יותר. כמו העץ, שפירות שלוש השנים הראשונות שלו אסורים באכילה מדין ערלה, כך גם האדם, צריך ללמוד תורה ולהתחנך למצוות לפני שיתחיל לפעול בעולם.

מתחילה ראוי היה לו לאדם לאכול פירות אילן בלבד, שנאמר בבראשית ב', טז': **"ויצו ה' אלוקים על האדם לאמר מכל עץ הגן אכל תאכל"**. ומפרש האבן עזרא: **"פירושו - מותרים הם לך לאכלה"**.

הירקות ופירות האדמה יועדו למאכל הבהמה, כמובא בבראשית פרק א' כט' ל': **"ויאמר אלוקים הנה נתתי לכם את כל עשב זרע זרע אשר על פני כל הארץ ואת כל העץ אשר בו פרי עץ זרע זרע לכם יהיה לאכלה: ולכל חית הארץ ולכל עוף השמים ולכל רומש על הארץ אשר בו נפש חיה את כל ירק עשב לאכלה ויהי כן"**. ומפרש האבן עזרא: **"ויאמר אלוקים הנה נתתי לכם - התיר לבני אדם ולכל שיש בו נפש חיה לאכול כל עשב וכל פרי עץ מותר לאדם, והעשב הירק לחיות ולכל רומש. ועד כה לא הותר הבשר עד אחר המבול"**.

כמו כן לפי מה שכתב רבי יוסף אלבו בספר העיקרים מאמר ג' פרק טו', חטאו של קין התבטא בכך שהביא מפרי האדמה מנחה לה'. העובדה שהוא לא הביא מפרי העץ, ביטאה חוסר הבנה מהותי בהבדל בין האדם לבהמה, שבא לידי ביטוי גם בחוסר רצונו לשחוט בעלי חיים לצורך קרבנות:

"...נשאל: מה חטא קין בהביאו מפרי האדמה מנחה לה', שלא שעה ה' אליו ואל מנחתו... ואם על שלא הביא מפרי העץ אלא מפרי האדמה, כמו שכתבנו למעלה, לא היה ראוי לעונש גדול שנכתב עליו 'הלוא אם תיטיב שאת, ואם לא תיטיב – לפתח חטאת רובץ'?...וביאור כל זה... כי קין לקח לו אומנות לעבוד את האדמה, לפי שהיה חושב שאין יתרון לאדם על הבעלי חיים, אלא בזה בהיותו יודע לעבוד את האדמה להיותו נזון ממבחר הצמחים... אלא שלפי שהיה לו להביא מפרי העץ שהוא מבחר הצמחים, ולא הביא אלא מפרי האדמה כלומר מן הירקות – חטא, כמו שאמרנו למעלה. "אבל עיקר החטא היה לפי שלא חשב היתרון שיש לאדם על הבעלי חיים לכלום, וחשב גם כן היותו אסור בהריגת הבעלי חיים אחר היותו שווה אליהם לפי דעתו, כי כמות זה כן מות זה..ולא שעה (ה') אל קין ולמנחתו להיותו רחוק מאד מהאמת, אחר שחשב שאין לאדם יתרון על הבעלי חיים, וגם שלא הכיר מעלת האדון אחר שהביא מפרי האדמה ולא מפרי העץ כמו שאמרנו".

ההבדל בין פרי האדמה לפרי העץ משקף גם את ההבדל בין ארץ מצרים לארץ ישראל, כמובא בחומש דברים פרק יא' י' לגבי ארץ מצרים: "כי הארץ אשר אתה בא שמה לרשתה לא כארץ מצרים הוא אשר יצאתם משם אשר תזרע את זרעך והשקית ברגלך כגן הירק".

ולעומת זאת בחומש דברים בפרק ח' דברים פרק ח' – ז' ח': "כי ה' אלוקיך מביאך אל ארץ טובה ארץ נחלי מים עינת ותהמת יצאים בבקעה ובהר. ארץ חטה ושערה וגפן ותאנה ורמון ארץ זית שמן ודבש". אם כן, מצרים היא 'גן הירק', בעוד שארץ ישראל נשתבחה בפירותיה. הפירות מבטאים את ההשגחה התמידית של הקב"ה על עם ישראל וארץ ישראל.

ואף הדגן שהוא עיקר מאכלו של אדם, היה צומח על עין. כמובא במסכת ברכות מ. **"לא נצרכה אלא לרבי יהודה דאמר חטה מין אילן היא, דתניא אילן שאכל ממנו אדם הראשון...רבי יהודה אומר: חטה היתה, שאין התינוק יודע לקרות אבא ואמא עד שיטעום טעם דגן"**. וכתב הרב אלישיב בהערותיו למסכת ברכות: **"והוא עפ"י המבואר בבראשית רבה (פט"ו ס"ז) שבאותה שעה שאכל אדם הראשון היו מתמרות החיטין כארזי הלבנון"**. ונראה שלעומת האדם, בעלי החיים היו אמורים לאכול פירות אדמה ועשבים.

אחרי החטא, נפל האדם ממדרגתו, וכדי לתקן את עצמו הוא נזקק לפירות האדמה, לתיקונים בסיסיים יותר. גם הדגן נפל עמו ונעשה עשב. ועל האדם הוטל לטרוח ולהתייגע כדי להפיק את מזונו מן האדמה, לחרוש, לזרוע, לקצור, לטחון, ללוש ולאפות, כנאמר בבראשית ג', יז': **"ארורה האדמה בעבורך בעצבון תאכלנה...וקוץ ודרדר תצמיח לך ואכלת את עשב השדה: בזעת אפיך תאכל לחם..."** ביגיעה זו האדם מתקן את מידותיו הרעות, ובתהליך ארוך וממושך מכין את עצמו ואת העולם לגאולה.

ואף שעיקר מזונו של האדם עתה מפירות האדמה, עדיין יש חשיבות עצומה לפירות האילן, שהם מרוממים ומשביחים את איכות חייו, ומקשרים אותו אל מדרגה גבוהה יותר. ולעתיד לבוא, לאחר שהעולם יתוקן, יחזור מאכלו של האדם להיות פרי עץ, ולא יהיה בו טורח לזורעו כל שנה, וכפי שאמרו חז"ל במסכת כתובות קיא: "עתידה חטה שתתמר כדקל...שמא תאמר יש צער לקוצרה (מפני גובהו של הדקל)... הקב"ה מביא רוח מבית גנזיו ומנשבה עליה ומשירה את סלתה, ואדם יוצא לשדה ומביא מלא פיסת ידו, וממנה פרנסתו ופרנסת אנשי ביתו". ועל ארץ ישראל אמרו: "עתידה ארץ ישראל שתוציא גלוסקאות (עוגות מוכנות) וכלי מילת(בגדים נאים)". וכתב הבן איש חי שנה ראשונה פרשת האזינו: "נראה לומר בס"ד דאמרו רבותינו ז"ל עתידה א"י שתוציא גלוסקאות וכלי מילת, נמצא עתה האדם טורח באכילה לחרוש ולזרוע ולהשקות ולקצור ולדוש ולטחון וללוש ולאפות עד שתהיה גלוסקא לפניו, אך לעתיד תוציא ארץ ישראל, גלוסקא שלימה ויתלוש ויאכל". וכתב של"ה בתולדות אדם בית דוד קמא': "...יתקיימו כל היעודים הטובים שב'בחקותי', שעדיין לא נתקיימו, כי תמלא הארץ דעה, ממילא ימשכו הטובות ההם בטבע..."

אם כן, נמצאנו למדים, שיש מעלה מיוחדת לפרי העץ, וגם לפרי האדמה חשיבות משלו, ועל כל אחד מהם צריך להודות לה' בנוסח הברכה המיוחדת לו, ועל ידי הברכה, מעלתו הפנימית של הפרי יוצאת אל הפועל, והניצוץ הקדוש שבו מתגלה ומוסיף ברכה לחייו של האדם.

הקדמה

כתוב במשנה במסכת ברכות דף לה. **"על פירות האילן הוא אומר בורא פרי העץ ועל פירות הארץ הוא אומר בורא פרי האדמה"**. רוב סוגי פירות ברור שהגדרתם "פירות האילן", כגון: תפוחי עץ, זיתים, ענבים וכדומה. מפני שיש להם גזע חזק והם קיימים שנים רבות וכל שנה מניבים פירות ללא צורך בזריעה שנתית. גם, לגבי סוגי פירות רבים, ברור שהם "פירות הארץ", כגון: מלפפון, עגבנייה וכדומה. מפני שלצמחים אלה אין גזע ואחרי קטיף הפירות מהם, צריך לזורעם מחדש מדי שנה ושנה.

אולם יש פירות אשר לא ברורה הגדרתם אם הם מ'פירות האילן', או מ'פירות הארץ' (האדמה), מפני שיש להם כמה ממאפייני פירות העץ, וכמה ממאפייני פירות האדמה. ולכן צריך לברר מה ברכתם. להלן נתייחס לכמה סוגים מפירות אלו והם: תות שדה, בננה, חצילים, פאפיה, פסיפלורה, אננס, פירות יער למיניהם ובהם: פטל אדום ופטל שחור, אוכמניות.

בגליונות הבאים נעיין ונחקור עפ"י המקורות התלמודיים ומקורות בפוסקים הראשונים והאחרונים ונגבש הגדרות ברורות לחלוקה בין פרות שהם מין אילן שעליהם מברכים 'בורא פרי העץ', ובין פירות שהם פרי הארץ, שעליהם מברכים 'בורא פרי האדמה'.

שם ומשפחה _____

חטאם של אדם וחוה

ביום הששי אחרי שברא ה' את כל העולם, מה היה חסר בעולם? היה בו שמים וארץ, שמש ירח וכוכבים, נחלים וימים, מיני עצים רבים, פרחים נותני ריח, חיות ועופות, שקצים, רמשים ודגים - היה חסר בו "אדם", שישתמש ויהנה מכל טוב הארץ, לעבודת ה'.

מה נפלאים היו תנאי חייו של אדם הראשון וחוה אשתו בגן עדן. ענני כבוד הקיפום ומלאכי השרת שרתו אותם ודאגו לצורכיהם. הציץ הנחש באדם הראשון, ראה את כבודו ונתקנא בו, ולכן חיפש דרכים כיצד להרוג אותו, ולקחת לו את חוה ולהתענג על גן העדן ועל הכבוד והגדולה שהיו לאדם ולחוה אשתו.

הוא ידע שקשה הדבר מאוד, אך בעורמה הכשיל את חוה באכילה מעץ הדעת, שאסר להם ה' לאכול ממנו, והיא האכילה ממנו לאדם. כאשר אכלו אדם וחוה מעץ הדעת - מיד, נפקחו עיניהם: "וידעו כי ערומים הם". ערומים - ממצוות. מצווה אחת הייתה להם, והנה הם מעורטלים ממנה. בושה גדולה אחזה בהם כשלבוש הציפורן, בו היו מכוסים עד כה - נשר מהם, ונטשו אותם גם עניני הכבוד שהקיפום.

ה' מעניש את הנחש, את חוה ואת האדם

כשפנה ה' לאדם ושאל אותו "הֲמִן הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לְבִלְתִּי אֲכָל מִמֶּנּוּ אָכָלְתָּ"? אם היה מודה האדם בחטאו ומבטיח שלא יחטא שוב היה מוחל לו הקב"ה, אבל במקום זה - הטיל האדם את האשמה על "האשה אשר נתת עמדי" - וכפר בטובה שנתן לו ה'. בנוסף האדם לא אמר 'אכלתי', לשון עבר, אלא 'ואכל', שפירושו אכלתי, ואוכל.

פנה הקב"ה אל האשה ושאל אותה, מדוע זה אכלת ונתת גם לאישך מפרי העץ שאסרתי? בתקווה שתתוודה על החטאה, וימחל לשניהם, אבל גם חוה לא הודתה בחטאה. והטילה את האשמה על הנחש.

הנחש התחיל בעבירה, והיה גם ראשון לעונש. על הנחש נגזר להיות קצוץ רגלים, מהלך על גחונו, ללא דבור, מסתתר בין עצים ואבנים ואף אם יטעם מעדנים יהפוך הכל לטעם עפר בפיו. איבה גדולה שם ה' בין האדם והאשה לבין הנחש. האשה נענשה בעונש חמור - "בעצב תלדי בנים" - צער ההיריון הלידה וגידול הבנים. עונשו של האדם היה - "אָרוּרָה הָאֲדָמָה בַּעֲבוּרֶךָ, בְּעִצָּבוֹן תֹּאכְלֶנָּה...בְּזֵעַת אַפֶּיךָ תֹּאכַל לֶחֶם" - כלומר שפרנסתו תלווה בצער, ובקושי ישיג מאכלו.

שאלות מהפרשה

שאלות לכיתות א' עד ג' (חלקן מאוצרות התורה)

1. על מי מספר בפרשה שחי הרבה יותר שנים מכולם?

א. על מהללאל. ב. על אנוש. ג. על מתושלח. ד. על שת.

2. מה היה עונשו של הנחש על שפיתה את חוה לאכול מעץ הדעת?

א. להיות קצוץ רגלים ולהלך על הגחון. ב. למה שיאכל יהיה טעם עפר.

ג. שיהיה קשה לו להשיג את מזונו. ד. תשובות א' וב' נכונות.

3. כיצד הגיב קין, כאשר ה' שאל אותו היכן הבל אחיו?

א. הודה מיד שהרג אותו. ב. התחמק ואמר שאינו יודע היכן הוא.

ג. הראה לה' את גופתו וטען שהנחש הרגו. ד. אף תשובה לא נכונה.

4. כמה שנים חי בסך הכל האדם הראשון?

א. התורה לא מציינת זאת. ב. תשע מאות ושלושים שנה.

ג. אלף שנים. ד. תשע מאות שישים וחמש שנים.

שאלות עפ"י רש"י כיתות ד' עד ח'

5. "וְאֵד יַעֲלֶה מִן הָאָרֶץ..." (פרק ב') לשם מה העלה ה' את האד?

א. להשקות את גן עדן. ב. לחמם את העולם בחורף הקר.

ג. לרכך את האדמה כדי לברא את האדם. ד. להשקות את כל העולם.

שאלות עפ"י רש"י כיתות ד' עד ח' (המשך)

6. מדוע אדם וחוה התכסו דווקא בעלה תאנה? (פרק ג')

א. העלים שלו גדולים. ב. במקרה עמדו ליד העץ הזה.

ג. הוא אחד משבעת המינים.. ד. זה העץ ממנו אכלו.

7. כשה' מעניש נאמר "מֵאָדָם עַד בְּהֵמָה" (פרק ו') - מדוע את הבהמה?

א. גם הבהמות השחיתו. ב. הכוונה למחות הכל ולברא עולם חדש.

ג. נבראו בשביל האדם ואם הוא כלה אין בהם צורך. ד. א' וג' נכונות.

8. מהו עונשו של ההורג את קין? (פרק ד')

א. פי שבע מעונשו של קין. ב. פי ארבע עשרה מעונשו של קין.

ג. לא פורש עונשו ונשאר בלשון גערה. ד. עונשו ימשך על שבע דורות.

שאלה עפ"י פירוש בעל הטורים - כיתות ז' ו ח'

9. "...וְחִי מְאֹרֹת בִּרְקִיעַ הַשָּׁמַיִם..." (פרק א')? מדוע נבראה הלבנה?

א. להאיר את הלילה. ב. שלא יהיה אור חזק גם בלילה.

ג. שלא יטעו ויעבדו לשמש. ד. מפני שכל דבר בבריאה הוא בזוגות.

שאלה עפ"י פירוש האיבן עזרא - כיתות ז' ו ח'

10. איזו ברכה מיוחדת מברך הקב"ה את השבת? (פרק ב')

א. תוספת כוח לנשמה ולשכל. ב. היכולת להעניק מנוחה לבריותיו.

ג. הכוח להשפיע על הפרנסה. ד. ברכו בכוח מיוחד של אורה.

התשובות הנכונות לפרשת האזינו:

1- ג' 2- ב' 3- ב' 4- ד' 5- ג' 6- א' 7- א' 8- ג' 9 - א' 10- א'

(ויגש תשע"ה)

לימוד פורה ומהנה

מי שברך אבותינו אברהם, יצחק ויעקב, דוד ושלמה, אליהו ואלישע הוא יברך וישמור וינצור וירומם וינשא את **תקוה שחר** הי"ו ומשפחתה המורחבת. מלך מלכי המלכים ברחמיו ישמרם ויחיהם ומכל צרה ונזק יצילם, ויאריך ימיהם בטוב ושנותיהם בנעימים, בכל אשר יפנו ישכילו וכל אשר יעשו יצליחו ויתקיים בהם מקרא שכתוב: **"ויתן לך האלוקים מטל השמים ומשמני הארץ ורוב דגן ותירוש...ויתן לך את ברכת אברהם לך ולזרעך אתך"** וכן: **"יברכך ה' וישמרך, יאר ה' פניו אליך ויחונך, ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום".**